

Autori kindlus ja väite usaldusväarsus: kuidas mõjutab pehmendajate kasutus lugeja hinnanguid?

NELE KAROLIN TEIVA

Pehmendajad on keelevahendid, mille abil saab teksti autor väljendada ebakindlust ja ebatäpsust, jättes seejuures ruumi lugeja tõlgendustele ja arvamustele (Crompton 1997: 281; Hyland 2005: 52). Kuigi akadeemilise teksti autor võib pehmendajaid kasutada selleks, et sünniks reaalsust ausamalt kirjeldav tekst (Lewin 2005: 170), võib see eesmärk lugejale arusaamatuks jääda ja viia näiteks selleni, et ta peab autorit liialt ebakindlaks. Ilmselt seetõttu hoiatavad akadeemiliste tekstide koostamise juhendid üliõpilasi, et näiteks konditsionaali kasutus „võib jätta mulje, et autor ei ole oma seisukohtade õigsuses kuigi veendunud”, ja soovivad eelistada kindlat kõneviisi (vt nt TalTech Virumaa kolledž 2020: 12; TÜ majandusteaduskond 2021: 15; TÜ Narva kolledž 2021: 19). Samas näitavad uurimused, et konditsionaal on eestikeelses akadeemilises tekstis sagedaim pehmendamiseks kasutatav vahend (Hint jt 2025: 173; Lemendik 2025: 56; Teiva 2025: 21). Kuigi üliõpilastel soovitatakse pehmendajaid lugejale mõeldes vältida, pole seni eesti keeles uuritud, kuidas lugejad neid tajuvad. Sellele keskendumi siinses artiklis.

Uurimuses on lähema vaatluse all pehmendavad verbivormid ja modaalverbiga ühendid *oletan, oletaksin, ütleksin, võib oletada, võib öelda, võiks oletada, võiks öelda, võibki oletada ja võibki öelda* (edaspidi nimetan kõiki neid konstruktsioonideks). Neid kõiki on varasemateski uurimustes pehmendajatena käsitletud (vt nt Lemendik 2025: 78; Teiva 2025: 23) või arutletud nende võimaliku pehmendava funktsiooni üle (Teiva 2022: 40; Hint jt 2025: 165). Siinse uurimuse eesmärk on välja selgitada, kas ja kuidas mõjutavad eri pehmendajad autori kindluse ja väite usaldusväarsuse tajumist. Selle uurimiseks tegin katse, milles palusin üliõpilastel anda vastavaid hinnanguid pehmendajatega lausetele ja ühele pehmendajata lausele ning järjestada konstruktsioonid kindluse järgi.

Artiklis kirjeldan kõigepealt, kuidas mõtestada pehmendajate kasutust tekstis kui suhtlusolukorras. Seejärel annan ülevaate uurimustest, mille fookuses on olnud pehmendajate kasutus eestikeelsetes akadeemilistes tekstides, ning uurimustest, mis on käsitletud pehmendajate tajumist. Katse materjali ja meetodi kirjeldusele järgneb hinnangu- ja järjestusülesannete tulemuste analüüs ning kokkuvõttev arutelu.

1. Pehmendajad suhtlusolukorras ja nende uurimine

Tekst on suhtlusolukord, kus saatja ehk teksti autor edastab sõnumi vastuvõtjale ehk teksti lugejale (Jakobson 1985 [1976]: 113; Hoey 2001: 11). Sealjuures ei tee saatja

üksnes sõnumi sisu puudutavaid valikuid, vaid valib sõnumile ka vormi ehk otsustab, milliste keelevahenditega seda väljendada (Traugott, Dasher 2001: 20; Halliday, Matthiessen 2014: 23–24). Nendes valikutes peegeldub ühtlasi saatja vaatepunkt (Traugott, Dasher 2001: 20–21). Seega sisaldab sõnum infot ka selle kohta, kuidas saatja seda ise näeb ja millisena kujutab ta ette vastuvõtja arusaamu sõnumi või selle autori kohta (Givón 2005: 149). Saatja vaatepunkti avavad muu hulgas pehmedajad: ühelt poolt saab autor nende abil väljendada, kui kindel ta esitatavas sõnumis on, teisalt võib pehmedajate kasutus peegeldada seda, kui kindlat väljendust peab autor selles suhtlusolukorras sobivaks (Crompton 1997: 281). Pehmedajate kasutust saab uurida näiteks akadeemilise tekstiga loodavas suhtlusolukorras.

1.1. Pehmedajad eestikeelsetes akadeemilistes tekstides

Viimastel aastatel on varasemast rohkem uuritud pehmedajate kasutust eestikeelsetes akadeemilistes tekstides: nii gümnaasistide kirjandites¹ (Teiva 2022), keeleteaduslikes artiklites (nt Hint jt 2025), keeleteaduse sissejuhatava kursuse töödes ja humanitaarvaldkonna bakalaureusetöös (Teiva 2025) kui ka humanitaar- ja sotsiaalvaldkonna bakalaureuse- ja magistrیتöös (Lemendik 2025). Kuigi uurimused erinevad meetodika poolest, on nende põhitulemus sama: kõigis neis osutus sagedaimaks pehmedajaks konditsionaal (Teiva 2022: 24, 2025: 21; Hint jt 2025: 173; Lemendik 2025: 56). Tekstidest pehmedajate otsimisel on autorid lähtunud varasematest eesti keele uurimustest, saanud inspiratsiooni inglise keele pehmedajate nimekirjadest (nt Hyland 2005: 223–224) ja toetunud ka oma keeletajule.

Nende uurimuste põhjal joonistuvad välja üldisemad mustrid pehmedajate sageduse kohta eri kogemusega kirjutajate akadeemilistes tekstides. Gümnaasistide kirjandites leidub pehmedajaid rohkem kui teiste kirjutajate tekstides (10 000 sõne kohta 78 – Teiva 2022: 24). Bakalaureuseõppe esimesel aastal kirjutatud keeleteaduse sissejuhatava kursuse tekstides on pehmedajaid vähem kui gümnaasistide kirjandites (10 000 sõne kohta 40 – Teiva 2025: 20). Humanitaar- ja sotsiaalvaldkonna bakalaureusetöös kasutatakse pehmedajaid veel vähem (10 000 sõne kohta 29 – Lemendik 2025: 55; Teiva 2025: 20), sama sage on nende kasutus magistrیتöös (Lemendik 2025: 55). Keeleteaduslikes artiklites on pehmedajaid ülikoolis kirjutatud tekstidest rohkem, kuid siiski vähem kui gümnaasistide kirjandites (10 000 sõne kohta 42 – Hint jt 2025: 171; Lemendik 2025: 55).

Pehmedajate väiksem sagedus üliõpilaste tekstides on ootuspärane: seda suunavad muu hulgas kirjalike tööde juhendid (Komissarov jt 2024) ja õppematerjalid, mille järgi on teaduskeel neutraalne ja objektiivne ning milles seetõttu soovitatakse vältida ebakindlust väljendavate vahendite liigset kasutust (vt nt Kasik 2007: 84–88; TÜ Narva kolledž 2021: 19). Sama arusaam võib mõjutada ka teadusartiklite kirjutajaid ja toimetajaid, kelle silmis ei pruugi kõik pehmedajad teadusteksti ühtviisi hästi sobida (Hennoste jt 2021: 110).

¹ Kirjandid on mõnes käsitluses akadeemiliste tekstide hulka liigitatud, seda eelkõige nende argumenteeriva olemuse ja kindlate struktuurireeglite tõttu (vt nt Hint jt 2022: 327).

Pehmendajate arvukust ja kasutamise põhjuseid võivad mõjutada ka teksti eesmärk ja oskus mõtestada tekstiga loodavat suhtlusolukorda (vt Teiva 2025). Kuigi autoril on pehmendajat kasutades oma eesmärk, sõltub selle täitumine vastuvõtjast, kes annab sõnumile oma tähenduse ega pruugi pehmendaja mõju tajuda nii, nagu autor kavatses (Fraser 1980: 349). Näiteks kui saatja kirjutab *võib-olla on põhjus selles*, võib vastuvõtja pidada teda liialt ebakindlaks või esitatud sõnumit ebasaldusväärseks. Siinses uurimuses lähtun just suhtlusolukorrast, uurides, kas ja kuidas pehmendajad mõjutavad seda, kuidas vastuvõtja (lugeja) tajub sõnumi saatja (teksti autori) kindlust ja saadetava sõnumi (teksti) usaldusväärsust.

1.2. Pehmendajate tajumise uurimisest

Pehmendajate mõju teadusliku sisuga teksti lugejale on katsetega uuritud inglise- ja saksa keelsete tekstide põhjal. Katsetes osalejatel on palutud lugeda pehmendajaid sisaldavaid lauseid (nt Thiebach jt 2015; Winter jt 2015) või tekstikatkendeid (nt Blankenship, Holtgraves 2005; Durik jt 2008; Radojičić, Novakov 2022) ning hinnata lause, teksti või autoriga seotud eri aspekte. Hinnanguid on küsitud näiteks teksti sisule, allikale ning keelekasutusele (Blankenship, Holtgraves 2005; Durik jt 2008; Winter jt 2015), argumendi lihtsusele, teaduslikkusele, tugevusele ja usaldusväärsusele (Thiebach jt 2015; Winter jt 2015), teksti üldisele kvaliteedile (Bajwa jt 2019) ja lugeja suhtumisele tekstis kirjeldatud teemasse (Winter jt 2015). Katsed erinevad meetoodika poolest ja nende tulemused on osalt vastuolulised.

Näiteks on leitud, et lugejate suhtumine pehmendatud teksti sisusse on positiivsem kui pehmendamata teksti omasse (Winter jt 2015; Bajwa jt 2019). Ühe katse tulemuste põhjal oli pehmendajaid sisaldavat ingliskeelset teksti lihtsam lugeda: see nõudis lugejalt vähem pingutust ja edastas sõnumit edukamalt (Radojičić, Novakov 2022). Samuti on leitud, et teadlasi peeti usaldusväärsemaks, kui nad esitasid oma uurimistulemusi pehmendajaid kasutades (Jensen 2008), ning et tulemuste tõlgendamisel kasutatud pehmendajad ei vähendanud argumentide veenvust (Durik jt 2008).

Siiski on (osalt isegi neissamades uurimustes) leitud, et pehmendajatel võib olla ka negatiivne mõju. Näiteks peeti ühes uurimuses vähem veenvaks tekste, kus pehmendati uuringutulemusi (mitte nende tõlgendusi) esitavaid lauseid (Durik jt 2008), ja teises olid hinnangud pehmendatud teksti meeldivusele, usaldusväärsusele ning asjatundlikkusele negatiivsemad (Blankenship, Holtgraves 2005). Tehisintellekti rakenduste laialdase leviku ajastul on oluline ka tulemus, et kui tekstirobot kasutas vestluses pehmendajaid, pani see inimesed tekstiroboti vastustes kahtlema ja lisa-infot otsima (Kim jt 2024). Samuti on uurimusi, kus pole leitud, et pehmendajate kasutusel oleks oluline mõju sellele, kuidas lugeja hindab sõnumit (sh selle loogilisust ja tugevust) või selle autorit (sh tema usaldusväärsust) (nt Hosman, Siltanen 2011).

Eestis on seda tüüpi katsele kõige lähedasem Laura Tüütsi ja Reili Arguse (2016) uurimus, kus vaadeldi sõnade *arvatavasti*, *äkki* ja *võib-olla* tajumist. Katses tuli hinnata, kui tõenäoline on lauses kirjeldatud olukord. Sealjuures erinesid laused selle

poolest, kui tugevalt need kirjeldatud olukorra tekkimist eeldasid. Tulemused näitasid, et tõenäosuse tajumist mõjutas eelkõige lausega edasi antud kontekst: kui lause kandis tugevat eeldust väidet uskuda (nt *Mari on viieline õpilane ja arvatavasti saab ta ka järgmise kontrolltöö eest viie*), tajuti olukorda väga tõenäolisena, olenemata sellest, kas lauses oli kasutatud sõna *arvatavasti*, *äkki* või *võib-olla* (Tüüts, Argus 2016: 191, 195). Kuigi Tüüts ja Argus (2016: 205) kirjeldasid uuritud sõnu kui episteemilise modaalsuse (ehk tõenäosushinnangu) leksikaalseid väljendusvahendeid ja märkisid selgesõnaliselt, et katsega ei uuritud nende pehmendavat funktsiooni, käsitleti uurimuses keelevahendeid, mida mitmes teises uurimuses on analüüsitud pehmendajatenä (vt nt Hennoste jt 2024; Hint jt 2025).

2. Materjal ja meetod

2.1. Pehmendajate valik katsesse ja katselausete koostamine

Katses uurisin konstruktsioone *oletan*, *oletaksin*, *ütleksin*, *võib oletada*, *võib öelda*, *võiks oletada*, *võiks öelda*, *võibki oletada* ja *võibki öelda*. Kõiki neid kasutasin lausekontekstis (vt lisa 1). Võrdlusalusena oli katses ka pehmendajata lause.

Konstruktsioonide valikul lähtusin varasematest eestikeelsete akadeemiliste tekstide uurimustest (vt ptk 1.1). Pehmendavas konditsionaalis esinevad sageli modailverbid, millest *võima* on minu varasema uurimuse põhjal kõige sagedasem (10 000 sõne kohta 2,15 – Teiva 2025: 23). Lisaks moodustavad konditsionaalis modailverbid konstruktsioone (nt *võiks oletada*) verbidega, millel on ka üksi esinedes pehmendav funktsioon (nt *oletan*). Mitmes eestikeelsete akadeemiliste tekstide uurimuses (Teiva 2022; Hint jt 2025) on modailverbid pehmendajate hulgast välja jäetud, sest nende tähendusi on keeruline eristada. Küsimusi on tekitanud ka pehmendavate verbide (nt *võima*) *gi-/ki-*liitega vormid (nt *võibki*), sest sellel liitel on võimendav ehk pehmendajale vastupidine funktsioon (Hint jt 2025: 165). Oma varasemas uurimuses olen arutlenud, milline roll on pehmendavates konstruktsioonides ainsuse 1. isiku kasutamisel (Teiva 2025: 32; vt ka ptk 4).

Valisin katselausetesse seega ühelt poolt varasemate uurimuste põhjal kõige sagedasemad pehmendajad ja teisalt keelevahendid, mille liigitamine pehmendajaks on uurijatele küsimusi tekitanud (*võima*, *gi-/ki-*liide, ainsuse 1. isik). Selleks et eri konstruktsioonidele antavad hinnangud oleksid võrreldavad, kasutasin kõigis neis verbe *ütleva* ja *oletama*.

Kuna eesmärk oli uurida akadeemilistes tekstides päriselt esinevaid keelevahendeid, otsisin valitud pehmendajaid oma varasema uurimuse (Teiva 2025) korpustest ja eesti keele ühendkorpuse (ÜK 2023) akadeemiliste tekstide alamkorpusest. Otsing kinnitas katselausetesse valitud konstruktsioonide kasutatust ja otsingutulemuste põhjal välistasin variandid *ütlen*, *võiksin oletada* ja *võiksin öelda*, mis korpustes pehmendajana ei esinenud, samuti konstruktsioonid *võiks ütelda* ja *võib ütelda*, mida oli kasutatud alternatiivsetest vormidest oluliselt vähem (*võiks ütelda* esines ÜK-i

akadeemiliste tekstide alamkorpuses 7 korda ja *võiks öelda* 133 korda; *võib ütelda* 29 ja *võib öelda* 1271 korda).

Katselausete ja kujutletava olukorra loomiseks sain inspiratsiooni koos Eleriin Miilmani ja teistega (2025) tehtud uurimusest, milles käsitlesime, milliseid pealkirju panevad tudengid eri tüüpi tekstidele ja milliseid peavad kõige sobilikumaks. Minu katses osaleja pidi kujutlema, et loeb teadusartiklit pealkirjade uurimisest, täpsemalt lauseid selle artikli arutelupeatükist. Olukorra kirjeldusele järgnes lausepaar: esmalt tulemust kirjeldav lause (*Katse tulemused näitasid, et kõige lühemaid pealkirju pandi luuletustele*) ning pärast seda järeldus, mille esitasin koos pehmendajaga (nt *Võib oletada, et katses osalejaid mõjutas nende varasem kogemus luuletuste pealkirjadega*) või ilma selleta² (vt lisa 1). Sõnastasin katselaused võimalikult lihtsalt, et need oleksid arusaadavad ka neile üliõpilastele, kes pole kuigi palju teadusartikleid lugenud.

2.2. Andmekogumismeetod

Pehmendajate tajumise katse tegin LimeSurvey veebikeskkonnas. Katse koosnes kahte tüüpi ülesannetest: hinnangu- ja järjestusülesannetest. Esimeses ülesandetüübis paluti osalejal kujutleda eespool kirjeldatud olukorda, lugeda lausepaari ja hinnata, (1) kui kindel on autor oma järelduses ja (2) kui usaldusväärne järeldus tundub. Vastaja sai hinnanguks märkida punkti kahel liuguriga skaalal, mille otspunktid olid vastavalt (1) *väga ebakindel* – *väga kindel* ning (2) *väga ebausaldusväärne* – *väga usaldusväärne*. Teises ülesandetüübis pidi katses osaleja (järeldust väljendavad) laused nende tajutava kindluse alusel järjekorda seadma. Laused tuli paigutada üksteise alla nii, et kõige kindlamana tajutud lause oleks kõige ülemine. Kõigis ülesannetes oli vastajal võimalik oma valikuid kommentaarikastis selgitada. (Vt lisa 1.)

Hinnanguülesannete esimeses plokis pidi katses osaleja andma hinnanguid pehmendajata lausele ja lausetele, mis sisaldasid konstruktsioone *võib oletada* ja *võiks oletada*. Laused ilmusid iga vastaja jaoks juhuslikus järjekorras. Sellele ülesandeplokile järgnes järjestusülesanne, kus olid juhuslikus järjekorras pehmendajata lause ja laused pehmendajatega *oletan*, *võib oletada*, *võiks oletada*, *oletaksin* ja *võibki oletada*.

Hinnanguülesannete teises plokis tuli hinnata lauseid, mis sisaldasid pehmendavaid konstruktsioone *võib öelda* ja *võiks öelda* või pehmendajata lauset. Sellele järgnenud järjestusülesandes olid pehmendajata lause ja laused, mis sisaldasid pehmendajaid *võib öelda*, *võiks öelda*, *ütleksin* ja *võibki öelda*.

Enne katse avalikustamist palusin selle läbi teha viiel humanitaareriala tudengil, kelle kommentaaride põhjal täpsustasin ülesannete sõnastust. Katsega kogusin vastuseid ajavahemikus 17. XII 2024 – 24. II 2025. Katset levitasin Tartu Ülikooli humanitaarteaduste tudengite meililistis ning kursustel. Katse oli anonüümne ja tasustamata ning osalejatel oli võimalik selle tegemisest igal hetkel loobuda. Taustafona küsisin vastaja sugu, emakeelt, õppeastet ja seda, millises seadmes ta katset

² Mõlemas hinnanguülesannete plokis esines sama pehmendajata lause: *Katses osalejaid mõjutas nende varasem kogemus luuletuste pealkirjadega*. Võrreldavuse huvides esines sama pehmendajata lause ka mõlemas järjestusülesannete plokis.

teeb. Katse viimasel leheküljel oli küsimus, kas vastajale on ülikoolis midagi pehmemdajate kasutuse kohta õpetatud.

Katse tegi lõpuni 45 osalejat, kellest 39 olid bakalaureuse- ja 6 magistriastme tudengid. 11 vastajat märkis, et neile on ülikoolis pehmemdajate kasutamisest räägitud. 40 osalejat märkis oma emakeeleks eesti keele, 5 mõne teise keele (vene, saksa, soome). Kuna viimaste vastused ei erinenud märgatavalt eesti emakeelega vastajate omadest, jätsin needki analüüsi. 33 osalejat olid naised, 8 mehed, 1 mittebinaarne ning 3 ei soovinud sellele küsimusele vastata. Vastamiseks kulus osalejatel keskmiselt 8 minutit ja 30 sekundit.

2.3. Analüüsimetod

Materjali analüüsiks ja visualiseerimiseks kasutasin rakendustarkvara R (R Core Team 2024). Et hinnanguülesannete tulemused oleksid võrreldavad, standardiseerisin vastused osalejate kaupa ehk arvutasin kõigi skaaladel valitud väärtuste z-skoorid. Z-skoor aitab tasandada erinevusi, mis võivad andmestikus tekkida, kui vastaja on hinnangute andmisel eelistanud skaala üht või teist otsa. Saadud z-skoorid olid aluseks kõigile järgmistele analüüsisammudele.

Kindluse ja usaldusväarsuse hinnangute analüüsimiseks kasutasin lineaarseid segamudeleid (paketti lme4; Bates jt 2015) ja *post hoc* testi (Tukey HSD), et selgitada välja, milliste konstruktsioonide vahel on oluline erinevus. Kasutasin segamudelit, sest katseandmestiku vaatlused olid üksteisest sõltuvad (iga osaleja andis kuuel korral hinnangu autori kindlusele ja väite usaldusväarsusele). Segamudel võimaldab juhusliku vabaliikme abil arvestada sellega, et sama vastaja andis mitu hinnangut.

Mudelites olid uuritavad tunnused vastavalt autori kindlus ja väite usaldusväarsus ning seletav tunnus lauses esinev konstruktsioon (*võib oletada*, *võiks oletada*, pehmemdajata lause; *võib öelda*, *võiks öelda*, pehmemdajata lause), juhuslik vabaliige oli vastaja. Hinnangute kõrvutamiseks kasutasin mudelit, kus uuritav tunnus oli hinnang ning seletavad tunnused konstruktsioon, hinnatav omadus (usaldusväarsus, kindlus) ja konstruktsiooni ja hinnatava omaduse koosmõju, juhuslikuks vabaliikmeks vastaja.³

Järjestusülesannete tulemuste analüüsimiseks koostas in sagedustabelid (vt ptk 4). Kõige kõrgemale kohale paigutatud ehk kõige kindlamana tajutud lause sai väärtuse 1 ja kõige alumisele kohale paigutatu väärtuse 5 või 6 (olenevalt katseploki lausete hulgast). Tulemuste mõtestamiseks arvutasin iga lause keskmise koha järjestuses.

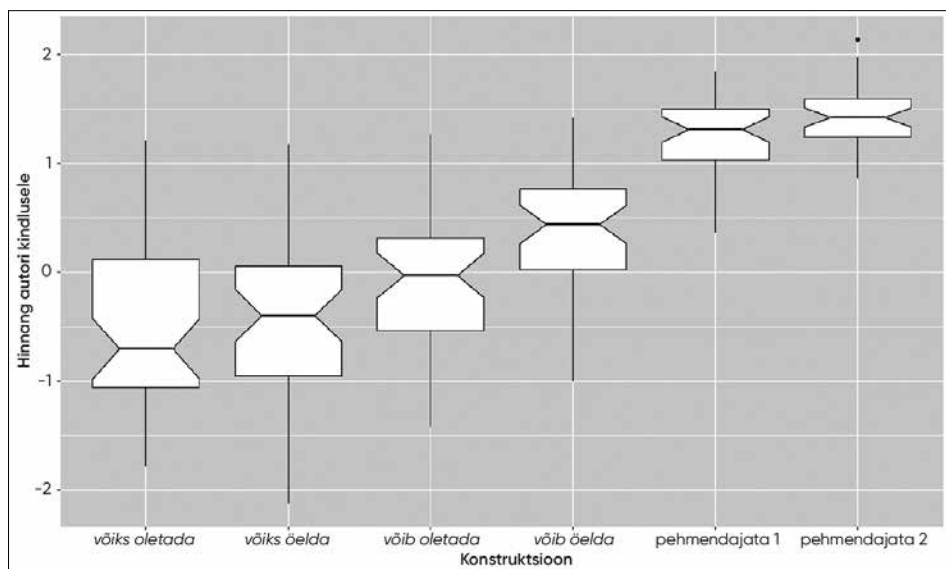
³ `lmer(kindlus ~ konstruktsioon + (1|vastaja), data = andmed); lmer(usaldusväarsus ~ konstruktsioon + (1|vastaja), data = andmed); lmer(hinnang ~ hinnatav*konstruktsioon + (1|vastaja), data = andmed_pikk)`

3. Hinnanguülesannete tulemused

3.1. Kindlus

Katsega uuritud konstruktsioonidele antud kindluse hinnangud on esitatud joonisel 1 keskmise järgi kasvavalt. Lineaarne segamudel kinnitas, et konstruktsioon mõjutab oluliselt seda, kui kindlana väite autorit tajutakse. Tukey HSD testi põhjal olid statistiliselt olulised erinevused ($p < 0,05$) peaaegu kõigi konstruktsioonide vahel. Olulist erinevust ei olnud *võiks öelda* ja *võiks oletada* hinnangute vahel ($p = 0,47$), samuti ei erinenud oluliselt pehmendajata lause hinnangud eri ülesandeplokkides ($p = 0,39$).

Kõige kindlamana tajuti pehmendajata lause autorit. Kõige ebakindlamaks peeti neid autoreid, kes olid pehmendamiseks kasutanud konditsionaali. Indikatiivis konstruktsioonide *võib öelda* ja *võib oletada* kindluse hinnangud olid oluliselt kõrgemad kui konditsionaalis variantide omad. Samuti oli oluline erinevus *võib oletada* ja *võib öelda* hinnangute vahel: viimase puhul tajuti autorit oluliselt kindlamana.

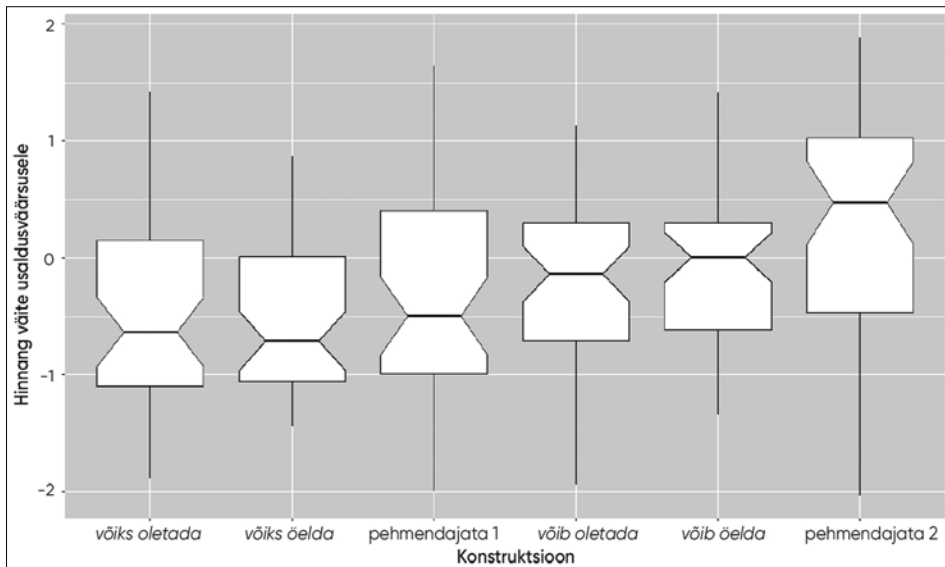

Joonis 1. Hinnangud autori kindlusele (z-skoorid). Pehmendajata lause oli mõlemas hinnanguülesannete plokkis identne; joonisel vastavalt pehmendajata 1 (esimene plokk) ja pehmendajata 2 (teine plokk).

3.2. Usaldusväarsus

Väite usaldusväarsusele antud hinnangutest saab ülevaate jooniselt 2 (hinnangud reastatud keskmise järgi kasvavalt), kust on näha, et igale konstruktsioonile antud hinnangud varieeruvad tugevasti. Segamudeli põhjal on konstruktsioonide vahel olulised erinevused. Ent selgus, et need tulenesid üksnes katse teises plokkis pehmendajata lausele antud kõrgematest hinnangutest: Tukey HSD testi põhjal on sama

pehmedajata lause usaldusväärsuse hinnangud teises ülesandeplokis oluliselt kõrgemad kui esimeses ja samuti kõrgemad kui konditsionaalis konstruktsioone sisaldanud lausete omad. Teiste konstruktsioonide vahel olulisi erinevusi ei esinenud.

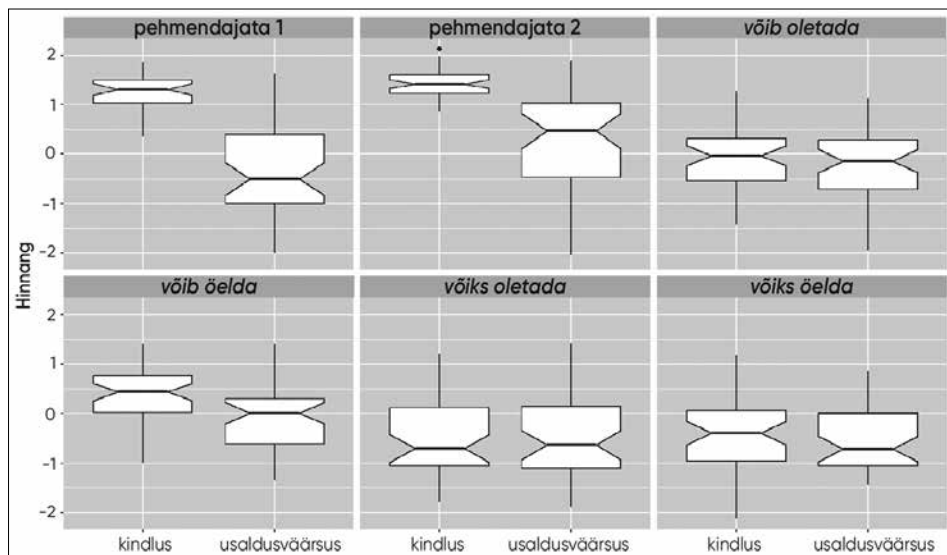

Joonis 2. Hinnangud väite usaldusväärsusele (z-skoorid). Pehmedajata lause oli mõlemas hinnanguülesannetes identne; joonisel vastavalt pehmedajata 1 (esimene plokk) ja pehmedajata 2 (teine plokk).

3.3. Kindluse ja usaldusväärsuse hinnangute võrdlus

Autori kindlusele ja väite usaldusväärsusele antud hinnangud on konstruktsioonide kaupa esitatud joonisel 3. Segamudeli ja Tukey HSD testi põhjal erinevad oluliselt pehmedajata lausele antud kindluse ja usaldusväärsuse hinnangud ($p = 0,0001$): mõlemas ülesandeplokis hinnati pehmedajata lause autori kindlust oluliselt kõrgemalt kui väite usaldusväärsust. Samuti on oluline erinevus ($p = 0,0007$) *võib öelda* puhul, mille usaldusväärsust tajuti oluliselt madalamalt kui selle kindlust. Ülejäänud konstruktsioonidele antud kindluse ja usaldusväärsuse hinnangud oluliselt ei erine.

Hinnanguülesannete põhjal mõjutab konstruktsiooni valik oluliselt seda, kui kindlana autorit tajutakse. Väite usaldusväärsuse hinnangute puhul ilmnisid konstruktsioonide vahel vaid üksikud olulised erinevused. Tulemuste põhjal pole võimalik täpselt selgitada, miks pehmedajata lause usaldusväärsuse hinnangud kahel esinemiskorral niivõrd palju erinesid. Võimalikku põhjust käsitletakse kokkuvõttes arutelus.

Joonis 3. Autori kindlusele ja väite usaldusväärsusele antud hinnangute võrdlus (z-skoorid).

4. Järjestusülesannete tulemused

4.1. oletama

Järjestusülesandes peeti keskmiselt kõige kindlamaks pehmendajata lauset (st vastajad paigutasid selle keskmiselt järjestuses kõrgeimale kohale), kindlusele järgmine oli *oletan*. Seejärel tulid *võib oletada* ja *võibki oletada*, neist viimast peeti ebakindlamaks. Kõige ebakindlamateks peeti konditsionaaliga variante, kusjuures enim paigutati järjestuses viimasele kohale konstruktsioon *võiks oletada*. Tulemused on esitatud tabelis 1.

Järjestusülesande juurde jäetud kommentaarid näitavad, et vastajad on järjestyse ülemises ja alumises osas suhteliselt kindlad: pehmendajata lauset peeti täiesti kindlaks ja konditsionaali (*oletaksin*, *võiks oletada*) nähti suurima ebakindluse väljendajana (vt näiteid 1–3). Kuigi konditsionaali kasutus peegeldab ebakindlust, tõi üks vastaja esile, et näiteks uurimistulemuste tõlgendamisel võib pehmedaja kasutamine siiski hea olla (näide 3).

Kommentaaride põhjal on vastajate jaoks rohkem segadust tekitanud järjestyse keskel otsuste langetamine, näiteks see, kuidas *gi-/ki*-liitega lauset tuleks mõtestada. Seda on peetud kindlamaks kui konditsionaali ja ühel juhul nimetatud loogilise järelduse esitamise viisiks ja seetõttu tajutud mõnest teisest lausest kindlamana (näited 4–5).

Tabel 1. Verbi *oletama* sisaldanud ülesande „Loe laused läbi ja reasta laused vastavalt nende kindlusele (ülemine lause on sinu meelest kõige kindlam, alumine kõige ebakindlam)” vastuste sagedustabel. Laused on järjestatud nende keskmise asukoha põhjal kõigis järjestustes (veerg „keskmine”).

Järjestatavad laused	JRK 1 ⁴	JRK 2	JRK 3	JRK 4	JRK 5	JRK 6	Keskmine
Katses osalejaid mõjutas nende varasem kogemus luuletuste pealkirjadega.	41 (91%)	1 (2%)	2 (4%)			1 (2%)	1,2
Oletan , et katses osalejaid mõjutas nende varasem kogemus luuletuste pealkirjadega.	2 (4%)	23 (51%)	7 (16%)	9 (20%)	4 (9%)		2,8
Võib oletada , et katses osalejaid mõjutas nende varasem kogemus luuletuste pealkirjadega.	2 (4%)	14 (31%)	13 (29%)	11 (24%)	4 (9%)	1 (2%)	3,1
Võibki oletada , et katses osalejaid mõjutas nende varasem kogemus luuletuste pealkirjadega.		7 (16%)	15 (33%)	9 (20%)	9 (20%)	5 (11%)	3,8
Oletaksin , et katses osalejaid mõjutas nende varasem kogemus luuletuste pealkirjadega.			6 (13%)	6 (13%)	16 (36%)	17 (38%)	5,0
Võiks oletada , et katses osalejaid mõjutas nende varasem kogemus luuletuste pealkirjadega.			2 (4%)	10 (22%)	12 (27%)	21 (47%)	5,2

⁴ Tabelis kasutatud pealkirjad „JRK 1”, „JRK 2” jne viitavad lause kohale järjestustes: nt veerust „JRK 1” näeb, mitu vastajat on märkinud lause oma järjestustes kõige kõrgemale kohale.

- (1) Kõige kindlam on muidugi pealkiri, kus ei kasutata verbi oletama või võima, vaid kindlat kõneviisi - nii on. (V32⁵)
- (2) Tingiva kõneviisi panin allapoole, sest see näitab minu jaoks ebakindlust enim. (V25)
- (3) Konditsionaal ei jäta nii veenvat muljet kui kindel kõneviis, annab rohkem põhjust kahtlemiseks, **mis võib uurimistulemuste tõlgendamisel olla ka hea.** (V40)
- (4) Sõna lõpus -ki tundub kindlam, kui -ks. (V3)
- (5) Kõige kindlam on lause, kus autor ei oleta. Oletan tundub konkreetne kuid samas juba see sama oletamine ei ole vast kõige õigem. **VõibKI tekitab tunde, et see on loogiline järeldus,** võib tundub sellest astme võrra neutraalsem, oletaksin kõlab väga ebakindlalt kuid võiks kõlab kõige ebakindlamalt. (V21)

Kommentaaries jääb silma ka huvitav seos isikukasutuse ja kindluse vahel: mina-vormi seostatakse sellega, et autor võtab isiklikult vastutuse või seisukoha, millega vastandab end lugejale, kes ei pea tingimata kirjeldatuga nõustuma (näide 6). Teises vastuses tuuakse aga esile, et kui mina-vormi pole, siis eemaldub autor väitest ja vastutusest (näide 7).

- (6) Millegipärast tundus „võib oletada” minu jaoks kindlam kui „oletan”, sest „võib oletada” on kuidagi kinnistunum. **„Oletan” kõlab nõnda, et MINA oletan, aga ma ei tea, mida teie, teised oletaksite.** Viimane „võiks oletada” ootaks endale justkui sappa üht „aga”t. Võiks oletada, aga tegelikult näitasid uuringu tulemused teisiti. (V32)
- (7) Kõige ebakindlamad laused sisaldasid sõna 'võib' ja siis lähtusin sõna toonist. **Ebakindlamad olid need, kus autor ei kasuta minavormi, vaid justkui eemalduks väitest.** Erandiks on viimane 'oletaksin', kus on minavorm, aga kõlab ebakindlalt just -ksin lõpu pärast. (V42)

4.2. ütlema

Verbi *üttelema* sisaldanud konstruktsioonide järjestuse põhjal peeti samuti kõige kindlamaks pehmendajata lauset, millele järgnes kindlusest *võib öelda*. Järjestuses jäi keskele *võibki öelda*. Kõige ebakindlamateks peeti konditsionaaliga variante, kusjuures enim paigutati järjestuses viimasele kohale *võiks öelda*. Paigutuste keskmiste põhjal on *ütleksin* sellest veidi kindlam. Tulemused on esitatud tabelis 2.

Taas tuuakse kommentaaries esile konditsionaaliga väljendatavat ebakindlust. Vormi *võiks* peetakse oletuslikuks ja vormi *ütleksin* ebausutavaks. Viimase puhul võib näha seost ka isikukasutusega: 1. isiku vorm näib tekitavat vastajale tunde, et kirjutaja ei ole endas kindel ja tema esitatud seisukoha võiks ümber lükata (näited 8–9).

⁵ Siin ja edaspidi viitavad vastajatele koodid: kood V32 tähistab 32. vastajat andmetabelis. Kommentaariid on esitatud muutmata kujul. Poolpaksus kirjas on minu esiletõstud.

Tabel 2. Verbi *ütleva* sisaldanud ülesande „Loe laused läbi ja reasta laused vastavalt nende kindlusele (ülemine lause on sinu meelest kõige kindlam, alumine kõige ebakindlam)” vastuste sagedustabel. Laused on järjestatud nende keskmise asukoha põhjal kõigis järjestustes (veerg „keskmine”).

Järjestatavad laused	JRK 1	JRK 2	JRK 3	JRK 4	JRK 5	Keskmine
Katses osalejaid mõjutas nende varasem kogemus luuletuste pealkirjadega.	40 (89%)		2 (4%)	1 (2%)	2 (4%)	1,3
Võib öelda , et tulemusi mõjutas vastajate varasem kogemus luuletuste pealkirjadega.	3 (7%)	20 (44%)	16 (36%)	6 (13%)		2,6
Võibki öelda , et tulemusi mõjutas vastajate varasem kogemus luuletuste pealkirjadega.		11 (24%)	14 (31%)	16 (36%)	4 (9%)	3,3
Ütleksin , et tulemusi mõjutas vastajate varasem kogemus luuletuste pealkirjadega.		12 (27%)	7 (16%)	9 (20%)	17 (38%)	3,7
Võiks öelda , et tulemusi mõjutas vastajate varasem kogemus luuletuste pealkirjadega.	2 (4%)	2 (4%)	6 (13%)	13 (29%)	22 (49%)	4,1

Ka teistes kommentaarides seostavad vastajad isikukasutust kindlusega, kusjuures arvamused on vastuolulised: on neid, kes ütlevad, et 1. isiku kasutus lisab kindlust, ja neid, kelle meelest muudab see väite just ebakindlamaks (näited 10–12).

- (8) „Võiks” tundub kõige rohkem selline oletuslik, mistõttu ei mõju see kõige kindlamana. (V26)
- (9) See „ütleksin..” kõlab siiski ebausutavalt. ütleksin, aga pole tegelikult endas kindel, võite minu seisukoha lihtsasti ümber lükata. (V32)
- (10) **Kindlamad olid laused, kus autor kasutas minavormi**, mis näitab, et ta on selles väites kindel. (V42)
- (11) Panin tingiva kõneviisi allapoole. **Lisaks tundus 1. isiku kasutus kindlam.** (V25)
- (12) jälle tinglikkus ja **autori mina-vormis väljendus vähendab kindlust** (V16)

4.3. Järjestusülesannete kokkuvõte

Mõlemas järjestusülesandes peeti kõige kindlamaks pehmendajata lauset ja kõige ebakindlamaks konditsionaali, eriti konstruktsiooni *võiks* + verb, ja keskmiseks konstruktsiooni *võibki* + verb. Selline tulemus on huvitav, sest *gi-/ki*-liidet on peetud võimendavaks vahendiks (nt Hint jt 2025: 165), aga siinjuhul on seda hinnatud ebakindlamaks nii pehmendajata lausest kui ka *võib* + verbi konstruktsioonist. Seega paistab, et *gi-/ki*-liidet tajutakse sellises konstruktsioonis ebakindlust võimendavana. Järjestusülesannete kommentaarides leidis vastuolulisi arvamusi isiku-

kasutuse mõju kohta tajutavale kindlusele. Ühes kommentaaris (näide 6) toodi esile, et 1. isiku kasutamine rõhutab, et lause väljendab kirjutaja seisukohta, millega lugeja ei pea nõustuma. Selline kirjeldus on kooskõlas mitme varasema käsitlusega, mille järgi saab autor pehmen-dajate abil oma seisukohta esile tuua, jättes samal ajal ruumi lugeja arvamusele (vt nt Hyland 2005: 52; Salager-Meyer 2011: 35–36).

Kokkuvõttev arutelu

Artiklis kirjeldasin pehmen-davate konstruktsioonide *oletan*, *oletaksin*, *ütleksin*, *võib oletada*, *võib öelda*, *võiks oletada*, *võiks öelda*, *võibki oletada* ja *võibki öelda* tajumise uurimiseks tehtud katset ja selle tulemusi. Katses pidid osalejad hindama autori kindlust ja väite usaldusväärsust ning järjestama väiteid kindluse alusel.

Tulemused näitasid, et pehmen-dajate kasutus mõjutab seda, kui kindel autor oma väites tundub olevat. Kõige ebakindlamad tundusid vastajatele autorid, kes olid kasutanud konditsionaali sisaldanud pehmen-davaid konstruktsioone *võiks oletada* ja *võiks öelda*, mille hinnangute vahel olulist erinevust ei olnud. Konstruktsioonide *võib oletada* ja *võib öelda* puhul olid hinnangud autori kindlusele kõrgemad, kusjuures *võib öelda* puhul tajuti autorit oluliselt kindlamana. Kõige kindlamaks peeti autoreid, kes pehmen-dajat ei kasutanud.

Usaldusväärsuse hinnangud varieerusid vastajate vahel palju ja konstruktsioonide keskmised erinesid vähe. See annab alust arvata, et usaldusväärsuse hindamisel ei ole määrav niivõrd pehmen-daja valik, kuivõrd lugeja, kes oma teadmiste ja kogemuste põhjal peab väidet (eba)usaldusväärseks (vt ka Fraser 1980: 349). Ainus oluline erinevus tulenes pehmen-dajata lause kõrgematest hinnangutest katse teises plokis. Uurimuse ülesehitust arvestades ei saa seda erinevust ületähtsustada, sest pole selge, miks selle lause hinnangud niivõrd kõrged olid. Üks võimalik põhjus on, et hinnangu andmise ajaks oli vastaja näinud juba palju pehmen-datud lauseid (nii hinnanguid andes kui ka järjestusülesandes), mis võis kallutada teda pehmen-dajata lause usaldusväärsust kõrgemalt hindama.

Tulemuste ebakõlade ja vastuoludega on pidanud tegelema ka teised pehmen-dajate tajumise uurijad: nii inglise kui ka saksa keele põhjal on tehtud uurimusi (nt Bajwa jt 2019; Thiebach jt 2015), kus pehmen-dajate tajumise mustrid välja ei joonistu või jäävad vastuoluliseks. Seda on põhjendatud katses osalejate taustaga. Näiteks on öeldud, et gümnasistid ei pruugi mõista pehmen-dajate rolli kindlas tekstiliigis (Thiebach jt uurimuses populaarteaduslikus tekstis) ja seetõttu ei erine ka nende hinnangud pehmen-datud ja pehmen-damata lausetele (Thiebach jt 2015: 379). Nida Ul Habib Bajwa jt (2019) uurimuses hindasid teadusajakirjade retsensendid pehmen-dajatega tekste kindlamaks ja üldmuljelt paremaks. Neid vastuolusid tõlgendades arutlesid Bajwa jt, et hinnanguid mõjutavad nii osalejate eelteadmised selle kohta, milline väljendusviis on mingit tüüpi tekstis soovituslik (nt arvamus, et akadeemilise teksti autor peab mõjuma enesekindlalt), kui ka teksti üldmulje. Kuna pehmen-datud tekst jättis katses osalejatele parema üldmulje, võidi sellele anda ka kõrgem kindluse hinnang. (Bajwa jt 2019: 1364)

Autori kindlusele ja väite usaldusväärsusele antud hinnangute võrdluses olid statistiliselt olulised erinevused vaid pehmen-dajata lause ja *võib öelda* puhul: mõle-mal juhul tajuti autori kindlust kõrgemalt kui väite usaldusväärsust. Selle tulemuse põhjal paistab, et kindel väljendus ei taga usaldusväärsust. See on eriti oluline õppe-materjalide ja juhendite seisukohast, mis suunavad üliõpilasi end tekstides võimalikult enesekindlalt väljendama, kuid ei juhi tähelepanu sellele, et enesekindlast väl-jendusest üksi ei piisa, et lugeja jaoks usaldusväärsena mõjuda.

Järjestusülesanded peegeldasid kindluse hindamise ülesannetega sarnaseid ten-dentse: konditsionaali sisaldavaid väiteid tajuti kõige ebakindlamana ja pehmen-dajata lauset kõige kindlamana. Seega on konditsionaal eestikeelses akadeemilises tekstis ühtaegu kõige sagedasem (Hint jt 2025; Lemendik 2025; Teiva 2025) ja siinse katse põhjal kõige ebakindlam pehmen-daja. See on huvitav vastuolu, mida tasuks tulevikus uurida ka autori vaatenurgast: kuidas autorid selgitavad eri pehmen-dajate kasutust ja millist tõlgendust ootavad nad lugejatelt. Selle kohta inglise keeles teh-tud uurimus (Lewin 2005) näitas, et autori põhjendused erinevad sageli sellest, mida keeleteadlasest lugeja peab pehmen-daja kasutuse põhjuseks.

Järjestusülesannete kommentaarid näitavad, et üliõpilased suudavad pehmen-dajate kasutust ja funktsioone akadeemilise teksti kontekstis analüüsida. Näiteks märkis üks katses osaleja, et uurimistulemuste esitamise juures võib pehmen-dajate kasutus hea olla (näide 3), ja teine kirjeldas pehmen-daja kasutust kui võimalust jätta ruumi lugeja arvamusele (näide 6). Need tähelepanekud on kooskõlas varasemate uurimustega (vt ptk 1.2, 4.3; Hyland 2005: 52; Durik jt 2008: 230; Salager-Meyer 2011: 35–36).

Valisin katselausetesse akadeemilistes tekstides tegelikult esinevad vormid, mis-tõttu oli nende seas erineva isikukasutusega vorme. Kuna ainsuse 1. isiku kasutamist pidas osa vastajaid ebakindluse ja teised kindluse märgiks, võiks tulevastel uurimus-tes täpsemalt analüüsida, milline on ainsuse 1. isiku roll pehmen-dajate tajumisel.

Katses pidi sõnumi vastuvõtja (osaleja) andma hinnanguid nii saatja perspek-tiivile (lausete kujutletava autori kindlusele) kui ka sõnumile endale (esitatud lau-setele). Kuna pehmen-dajale annab lõpuks tähenduse vastuvõtja (Fraser 1980: 349), tuleb arvestada, et osalejate hinnangud lähtusid nende kogemustest ja teadmistest, mis on erinevad hoolimata sarnasest taustast (kõik vastajad olid humanitaarerialade tudengid). Kuigi vastuste juurde jäetud kommentaarid aitavad osaliselt vastajate mõttekäike mõista, polnud kommentaaride jätmine kohustuslik, mistõttu jäävad paljude osalejate valikute tagamaad teadmata.

Katse tulemuste tõlgendamisel tuleb arvestada ka uurimuse teiste piirangutega. Kuna vaatluse all oli vaid väike hulk pehmen-dajaid, oleks täpsemate järelduste tege-miseks vaja katset teiste pehmen-dajatega korrata. Varasem eestikeelsete tõenäosust väljendavate sõnade uurimus näitas, et lausega loodav kontekst mõjutab oluliselt seda, kuidas näiteks mõne sõnaga väljendatavat tõenäosust tajutakse (Tüüts, Argus 2016: 195). Seetõttu saab ka siinseid tulemusi siduda eelkõige katses loodud kujut-letava olukorraga, mis suunas vastajaid mõtlema lausetele akadeemilise teksti kon-tekstis.

Kõik katses osalejad olid tudengid. Kuna tudengid peavad teksti luues arvestama eri juhendite ja soovitustega, on oluline mõista, kas ja kuidas tajuvad nad ise teksti nüansside (nt pehmendajate kasutuse) mõju. Siinse uurimuse tulemusi saaks akadeemilises tekstis pehmendajate kasutamise õpetamisel tulevikus rakendada, suunates kirjutajaid mõtlema konkreetsete sõnade ja väljendite asemel just sellele, kuidas keelevahendite valik lugejat mõjutab ja kui kindlana tahab autor lugejale paista. Sarnase katse kordamine mõne muu sihtrühmaga annaks aga aimu, kas antavad hinnangud on seotud näiteks lugeja vanuse, kogemuse või erialaga.

Siinne uurimus on esmane sissevaade eesti keele pehmendajate tajumisse. Tulemused näitavad, et pealtnäha sarnaste keelevahendite taga võib lugeja näha oluliselt erineva kindlusega autoreid ja kindel väljendus ei taga seda, et väide oleks lugeja jaoks usaldusväärne.

VEEBIVARAD

R Core Team 2024. R: A Language and Environment for Statistical Computing. Vienna: R Foundation for Statistical Computing. <https://www.R-project.org/>
ÜK 2023 = Eesti keele ühendkorpus 2023. Koost Jelena Kallas, Helen Kaljumäe, Madis Jürviste, Kristina Koppel. <https://doi.org/10.1515/3-00-0000-0000-0000-08C04M>

KIRJANDUS

- Bajwa, Nida Ul Habib; Langer, Markus; König, Cornelius J.; Honecker, Hannah 2019.** What might get published in management and applied psychology? Experimentally manipulating implicit expectations of reviewers regarding hedges. – *Scientometrics*, kd 120, nr 3, lk 1351–1371. <https://doi.org/10.1007/s11192-019-03164-2>
- Bates, Douglas; Mächler, Martin; Bolker, Ben; Walker, Steve 2015.** Fitting linear mixed-effects models using lme4. – *Journal of Statistical Software*, kd 67, nr 1, lk 1–48. <https://doi.org/10.18637/jss.v067.i01>
- Blankenship, Kevin L.; Holtgraves, Thomas 2005.** The role of different markers of linguistic powerlessness in persuasion. – *Journal of Language and Social Psychology*, kd 24, nr 1, lk 3–24. <https://doi.org/10.1177/0261927X04273034>
- Crompton, Peter 1997.** Hedging in academic writing: Some theoretical problems. – *English for Specific Purposes*, kd 16, nr 4, lk 271–287. [https://doi.org/10.1016/S0889-4906\(97\)00007-0](https://doi.org/10.1016/S0889-4906(97)00007-0)
- Durik, Amanda M.; Britt, M. Anne; Reynolds, Rebecca; Storey, Jennifer 2008.** The effects of hedges in persuasive arguments: A nuanced analysis of language. – *Journal of Language and Social Psychology*, kd 27, nr 3, lk 217–234. <https://doi.org/10.1177/0261927X08317947>
- Fraser, Bruce 1980.** Conversational mitigation. – *Journal of Pragmatics*, kd 4, nr 4, lk 341–350. [https://doi.org/10.1016/0378-2166\(80\)90029-6](https://doi.org/10.1016/0378-2166(80)90029-6)
- Givón, Talmy 2005.** Context as Other Minds: The Pragmatics of Sociality, Cognition and Communication. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/z.130>
- Halliday, M. A. K.; Matthiessen, Christian M. I. M. 2014.** Halliday's Introduction to Functional Grammar. 4. tr. Oxon–New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203431269>

- Hennoste, Tiit; Metslang, Helle; Habicht, Külli; Prillop, Külli 2021.** Kuue (inter)subjektiivsus-partikli kasutus eesti keele registrites. – *Emakeele Seltsi aastaraamat* 66 (2020). Peatoim Mati Erelt. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus, lk 91–123.
<https://doi.org/10.3176/esa66.04>
- Hennoste, Tiit; Prillop, Külli; Habicht, Külli; Metslang, Helle; Laanesoo-Kalk, Kirsi; Ogren, David; Pärismaa, Liina; Pärt, Elen; Rumm, Andra; Rääbis, Andriela; Simmul, Carl Eric 2024.** Downtoners and intensifiers in different registers: The case of Estonian. – *Journal of Uralic Linguistics*, kd 3, nr 2, lk 158–185. <https://doi.org/10.1075/jul.00029.hen>
- Hint, Helen; Leijen, Djuddah A. J.; Jürine, Anni 2022.** Eestikeelse akadeemilise teksti tunnustest. – *Keel ja Kirjandus*, nr 4, lk 327–353. <https://doi.org/10.54013/kk772a3>
- Hint, Helen; Lemendik, Helena; Johansson, Christer; Leijen, Djuddah A. J. 2025.** Decoding metadiscourse markers in Estonian academic texts: A language-specific perspective. – *Written Communication*, kd 42, nr 1, lk 152–192.
<https://doi.org/10.1177/07410883241286901>
- Hoey, Michael 2001.** *Textual Interaction: An Introduction to Written Discourse Analysis*. London–New York: Routledge.
- Hosman, Lawrence A.; Siltanen, Susan A. 2011.** Hedges, tag questions, message processing, and persuasion. – *Journal of Language and Social Psychology*, kd 30, nr 3, lk 341–349.
<https://doi.org/10.1177/0261927X11407169>
- Hyland, Ken 2005.** *Metadiscourse: Exploring Interaction in Writing*. (Continuum Discourse Series.) London–New York: Continuum.
- Jakobson, Roman 1985 [1976].** Metalanguage as a linguistic problem. – R. Jakobson, *Selected Writings*. Kd VII. Contributions to Comparative Mythology. Studies in Linguistics and Philology, 1972–1982. Toim Stephen Rudy. Berlin–New York–Amsterdam: Mouton Publishers, lk 113–121.
- Jensen, Jakob D. 2008.** Scientific uncertainty in news coverage of cancer research: Effects of hedging on scientists' and journalists' credibility. – *Human Communication Research*, kd 34, nr 3, lk 347–369. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2958.2008.00324.x>
- Kasik, Reet 2007.** *Sissejuhatus tekstiõpetusse*. Toim Ellen Uuspõld. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kim, Sunnie S. Y.; Liao, Q. Vera; Vorvoreanu, Mihaela; Ballard, Stephanie; Wortman Vaughan, Jennifer 2024.** „I'm not sure, but...”: Examining the impact of large language models' uncertainty expression on user reliance and trust. – *FACCT '24: Proceedings of the 2024 ACM Conference on Fairness, Accountability, and Transparency*, lk 822–835.
<https://doi.org/10.1145/3630106.3658941>
- Komissarov, Liisa-Maria; Lemendik, Helena; Miilman, Eleriin; Novek, Nele; Peterson, Betti Marie; Roos, Reena; Tammepõld, Marri-Mariska; Teiva, Nele Karolin; Tragel, Ilona 2024.** Akadeemilise teksti kirjutamise juhend: TNR, 12, 1,5 ja valmis? – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat*, kd 20, lk 63–82.
<https://doi.org/10.5128/ERYa20.04>
- Lemendik, Helena 2025.** „Teaduskeele tunnusteks on täpsus, neutraalsus ja impersonaalsus.” Kuidas siiski haakuvad juurdunud tavadega tänapäeva akadeemilised tekstid? – *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri*. *Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics*, kd 16, nr 1, lk 41–79. <https://doi.org/10.12697/jeful.2025.16.1.02>
- Lewin, Beverly A. 2005.** Hedging: An exploratory study of authors' and readers' identification of 'toning down' in scientific texts. – *Journal of English for Academic Purposes*, kd 4, nr 2, lk 163–178. <https://doi.org/10.1016/j.jeap.2004.08.001>

- Miilman, Eleriin; Teiva, Nele Karolin; Tammepõld, Marri-Mariska; Roos, Reena; Komissarov, Liisa-Maria; Kiik, Laura; Tragel, Ilona 2025.** „Pealkiri paneb rattad käima”. Uurimus pealkirjadest ja pealkirjastamise protsessist. – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat, kd 21, lk 177–199. <https://doi.org/10.5128/ERYa21.10>
- Radojčić, Stanka; Novakov, Predrag 2022.** Hedging and boosting strategies in linguistics and geography: A case study of student perception. – *Folia Linguistica et Litteraria*, kd 42, lk 243–260.
- Salager-Meyer, Françoise 2011.** Scientific discourse and contrastive linguistics: Hedging. – European Science Editing, kd 37, nr 2, lk 35–37.
- TalTech Virumaa kolledž 2020.** Kirjalike tööde koostamise ja lõputöö kaitsmise juhend. https://haldus.taltech.ee/sites/default/files/2021-03/loputoojuhend_26_02_21-1.pdf
- Teiva, Nele Karolin 2022.** Hoiaku väljendamine eesti keele riigieksami ettevalmistuskursuse kirjandites. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool. <http://hdl.handle.net/10062/82641>
- Teiva, Nele Karolin 2025.** „Ilmselt võib see olla põhjuseks..” Kuidas ja miks kasutavad bakalaureuseastme üliõpilased tekstides pehmendajaid? – Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri. *Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics*, kd 16, nr 1, lk 13–39. <https://doi.org/10.12697/jeful.2025.16.1.01>
- Thiebach, Monja; Mayweg-Paus, Elisabeth; Jucks, Regina 2015.** „Probably true” says the expert: How two types of lexical hedges influence students’ evaluation of scientificity. – *European Journal of Psychology of Education*, kd 30, nr 3, lk 369–384. <https://doi.org/10.1007/s10212-014-0243-4>
- Traugott, Elizabeth Closs; Dasher, Richard B. 2001.** Regularity in Semantic Change. (Cambridge Studies in Linguistics 97.) Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511486500>
- TÜ majandusteaduskond 2021.** Üliõpilaste kirjalikud tööd. Metoodiline juhend. https://sotsiaalteadused.ut.ee/sites/default/files/inline-files/lisa_3._majandusteaduskonna_loputoode_nouded_3.pdf
- TÜ Narva kolledž 2021.** Üliõpilaste lõputööde koostamise ja vormistamise juhend. https://sotsiaalteadused.ut.ee/sites/default/files/inline-files/lisa_11._narva_kolledzi_loputoode_lisanouded.pdf
- Tüüts, Laura; Argus, Reili 2016.** Episteemilise modaalsuse leksikaalsete väljendusvahendite tajumisest: *arvatavasti, äkki ja võib-olla*. – Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri. *Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics*, kd 7, nr 2, lk 187–207. <https://doi.org/10.12697/jeful.2016.7.2.08>
- Winter, Stephan; Krämer, Nicole C.; Rösner, Leonie; Neubaum, German 2015.** Don’t keep it (too) simple: How textual representations of scientific uncertainty affect laypersons’ attitudes. – *Journal of Language and Social Psychology*, kd 34, nr 3, lk 251–272. <https://doi.org/10.1177/0261927X14555872>

Lisa 1. Katseülesannete sõnastus

Hinnanguülesanded

Kujuta ette, et loed teadusartiklit pealkirjade uurimisest. Uurimuse käigus viidi läbi katse, milles paluti vastajatel eri tekstidele pealkirju panna. Artikli arutelu osas kirjeldatakse muu hulgas eri tekstidele pandud pealkirjade pikkuseid.

Loed sealt järgnevaid lauseid.

Katse tulemused näitasid, et kõige lühemaid pealkirju pandi luuletustele.

[Võib oletada, et katses osalejaid mõjutas nende varasem kogemus luuletuste pealkirjadega. / Võiks oletada, et katses osalejaid mõjutas nende varasem kogemus luuletuste pealkirjadega. / Katses osalejaid mõjutas nende varasem kogemus luuletuste pealkirjadega.] – katse esimeses plokis

[Võib öelda, et katses osalejaid mõjutas nende varasem kogemus luuletuste pealkirjadega. / Võiks öelda, et katses osalejaid mõjutas nende varasem kogemus luuletuste pealkirjadega. / Katses osalejaid mõjutas nende varasem kogemus luuletuste pealkirjadega.] – katse teises plokis

Kui **kindel** on autor oma tehtud järelduses? [liuguriga skaala otspunktidega *väga ebakindel* – *väga kindel*]

Kui **usaldusväärne** järeldus sinu jaoks tundub? [liuguriga skaala otspunktidega *väga ebausaldusväärne* – *väga usaldusväärne*]

Soovi korral põhjenda oma hinnanguid siin. [kommentaarikast]

Järjestusülesanded

Loe laused läbi ja reasta laused vastavalt nende kindlusele (ülemine lause on sinu meelest kõige kindlam, alumine kõige ebakindlam). Lausete liigutamiseks tee soovitud lausel topeltklõps või lohista see ühest tulpast teise.

Esimese ploki järjestusülesanne

Võib oletada, et katses osalejaid mõjutas nende varasem kogemus luuletuste pealkirjadega.

Võiks oletada, et katses osalejaid mõjutas nende varasem kogemus luuletuste pealkirjadega.

Võibki oletada, et katses osalejaid mõjutas nende varasem kogemus luuletuste pealkirjadega.

Oletaksin, et katses osalejaid mõjutas nende varasem kogemus luuletuste pealkirjadega.

Oletan, et katses osalejaid mõjutas nende varasem kogemus luuletuste pealkirjadega.

Katses osalejaid mõjutas nende varasem kogemus luuletuste pealkirjadega.

Kirjelda siin, miks laused just nii reastasid. [kommentaarikast]

Teise ploki järjestusülesanne

Võib öelda, et tulemusi mõjutas vastajate varasem kogemus luuletuste pealkirjadega.

Võiks öelda, et tulemusi mõjutas vastajate varasem kogemus luuletuste pealkirjadega.

Võibki öelda, et tulemusi mõjutas vastajate varasem kogemus luuletuste pealkirjadega.

Ütleksin, et tulemusi mõjutas vastajate varasem kogemus luuletuste pealkirjadega.

Katses osalejaid mõjutas nende varasem kogemus luuletuste pealkirjadega.

Kirjelda siin, miks laused just nii reastasid. [kommentaarikast]

Nele Karolin Teiva (sünd 2000), MA, Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi keeleteaduse nooremteadur (Jakobi 2-431, 51005 Tartu), nele.teiva@ut.ee

Author confidence and claim credibility: How does hedging influence reader perception?

Keywords: hedging, reader perception, academic texts, university writing, Estonian

Hedges are linguistic devices that allow the author of a text to express uncertainty about a given claim and leave room for reader interpretation. Although hedges in Estonian have been studied using corpus data, little attention has been paid to how readers perceive these linguistic devices. The aim of this study is to find out whether and how different hedges influence the perception of the author's confidence and the credibility of their claims. To investigate this, I conducted an experiment in which student readers were asked to evaluate the author's confidence and the credibility of claims in sentences containing hedges. The study focuses on the following verbs and constructions: *oletan* 'I suppose', *võib oletada* 'may suppose', *võib öelda* 'may say', *võibki oletada* 'it might indeed be supposed', *võibki öelda* 'it might indeed be said', *oletaksin* 'I would suppose', *ütleksin* 'I would say', *võiks oletada* 'might suppose', *võiks öelda* 'might say'.

The participants ($n = 45$), students from the Faculty of Arts and Humanities at the University of Tartu, were asked to evaluate statements containing hedges in terms of the author's confidence and the credibility of the claim and to rank the statements based on perceived confidence. The results showed that statements using the conditional mood (*võiks oletada*, *võiks öelda*) were considered significantly more uncertain than others. Significant differences in confidence ratings were also found between other types of hedges. However, no clear differences emerged in credibility ratings. A comparison of ratings of author confidence and claim credibility showed that high confidence does not guarantee high credibility: significant differences between these two ratings were found for unhedged claims and for claims containing *võib öelda*. The ranking tasks confirmed the results of the evaluation tasks, showing that statements containing the conditional mood (*võiks oletada*, *võiks öelda*, *oletaksin*, *ütleksin*) were perceived as the least confident.

Nele Karolin Teiva (b. 2000), MA, University of Tartu, Institute of Estonian and General Linguistics, Junior Research Fellow in Linguistics (Jakobi 2-431, 51005 Tartu), nele.teiva@ut.ee